

V Bruseli 18. novembra 2016
(OR. en)

14357/16

ECOFIN 1032
UEM 361
SOC 698
EMPL 478
COMPET 580
ENV 708
EDUC 371
RECH 311
ENER 382
JAI 937

SPRIEVODNÁ POZNÁMKA

Od:	Jordi AYET PUIGARNAU, riaditeľ, v zastúpení generálneho tajomníka Európskej komisie
Dátum doručenia:	17. novembra 2016
Komu:	Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, generálny tajomník Rady Európskej únie
Č. dok. Kom.:	COM(2016) 725 final
Predmet:	OZNÁMENIE KOMISIE Ročný prieskum rastu na rok 2017

Delegáciám v prílohe zasielame dokument COM(2016) 725 final.

Príloha: COM(2016) 725 final

V Bruseli 16. 11. 2016
COM(2016) 725 final

**OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEJ
CENTRÁLNEJ BANKE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU
VÝBORU, VÝBORU REGIÓNOV A EURÓPSKEJ INVESTIČNEJ BANKE**

Ročný prieskum rastu na rok 2017

Úvod

V ročnom prieskume rastu na rok 2017 sa uvádzajú najnaliehavejšie hospodárske a sociálne priority, na ktoré sa Európska únia a jej členské štáty musia v nadchádzajúcich mesiacoch zamerať. V správe o stave Únie, ktorú predseda Komisie Juncker predniesol 14. septembra 2016, sa zdôrazňuje, že Európa musí posilniť oživenie svojho hospodárstva a výrazne investovať do svojej mládeže a uchádzačov o zamestnanie, ako aj do svojich začínajúcich podnikov a malých a stredných podnikov (MSP). Vo vyhlásení o zámere adresovanom predsedom Európskeho parlamentu a Rady, ktoré predseda a prvý podpredseda Komisie podpísali v ten istý deň, sa osobitne poukazuje na potrebu dosiahnutia oživenia hospodárstva, z ktorého budú mať úžitok všetci, hlavne však slabšie články našich spoločností, a posilnenia spravodlivosti a sociálneho rozmeru nášho jednotného trhu. Stanovuje sa v ňom niekoľko spôsobov, ktorými môžeme zvýšiť zamestnanosť, rast a investície v rámci Únie, čo je najvyššou prioritou Komisie¹. Zabezpečenie sľubnej hospodárskej budúcnosti pre všetkých, ochraňovanie nášho spôsobu života a poskytovanie lepších príležitostí mladým ľuďom boli tiež zahrnuté medzi priority stanovené v „bratislavskom pláne“, ktorý hlavy štátov alebo predsedovia vlád 27 členských štátov schválili

16. septembra 2016.

Politické usmernenia uvedené v tomto ročnom prieskume rastu dopĺňa osobitné odporúčanie na odporúčanie Rady o hospodárskej politike eurozóny², oznámenie o pozitívnych zámeroch fiškálnej politiky pre eurozónu³ a podrobná analýza hospodárskych⁴ a sociálnych podmienok, ako aj podmienok na trhu práce.⁵ Ročný prieskum rastu vychádza zo stratégie hospodárskej politiky opierajúcej sa o účinný trojuholník prepájajúci investície, štrukturálne reformy a zodpovedné verejné financie, ktorú táto Komisia uskutočňuje od začiatku svojho funkčného obdobia v rámci svojej celkovej agendy pre zamestnanosť, rast, spravodlivosť a demokratickú zmenu. K jeho vypracovaniu takisto prispeli diskusie v Európskom parlamente, Rade a iných inštitúciách EÚ nadväzujúcich na správu o stave Únie. Okrem toho sa v ňom zohľadnili aj stanoviská vyjadrené sociálnymi partnermi v rámci pravidelných dialógov.

Napriek celosvetovo väčšej neistote **došlo v EÚ k pozitívnemu vývoju vo viacerých oblastiach, čo svedčí o odolnosti a oživení európskeho hospodárstva.** Všetky členské štáty opäť zaznamenávajú rast. Začína sa väčšmi investovať. Od roku 2013 vzniklo 8 miliónov nových pracovných miest. Zvýšila sa aj miera zamestnanosti. Ak budú súčasné trendy pretrvávať, cieľ 75 % zamestnanosti stanovený v stratégii Európa 2020 by sa skutočne mohol dosiahnuť. Rast miery ekonomickej aktivity obyvateľstva, ktorý bol v priebehu času aj napriek kríze zaznamenaný, je ďalším dôkazom štrukturálnych zlepšení výkonnosti trhov práce. Priemerný deficit verejných financií, ktorý sa pred niekoľkými rokmi v eurozóne pohyboval na úrovni viac ako 6 %, je tento rok na úrovni menej ako 2 % a bude sa ďalej znižovať. Úrovne verejného dlhu sa stabilizovali a podľa očakávaní by mali klesať.

Nemôžeme sa však oddávať pocitu sebauspokojenia, pretože oživenie je naďalej krehké. Rast, zamestnanosť a investície sú stále brzdené pozostatkami krízy, ale aj štrukturálnymi nedostatkami, ktoré vznikli v rokoch pred krízou. Napriek nedávnym zlepšeniam pretrvávajú v mnohých častiach Európy príliš vysoká nezamestnanosť a dlhšie obdobie vysokej

¹ http://ec.europa.eu/priorities/state-union-2016_sk

² COM(2016) 726.

³ COM(2016) 727.

⁴ COM(2016) 728.

⁵ COM(2016) 729.

nezamestnanosti si v mnohých členských štátoch vyberá svoju daň v sociálnej oblasti. Pri miere HDP a miere produktivity rastu sa navyše stále nedosahuje plný potenciál a výška investícií sa naďalej pohybuje pod úrovňou dosiahnutou pred krízou. Okrem toho stále pretrvávajú značná nerovnováha a širšie riziká v rámci eurozóny aj EÚ vo všeobecnosti, pričom zblížovanie medzi jednotlivými členskými štátmi a v rámci týchto štátov v mnohých prípadoch zaostáva.

Rámček 1. Kľúčový vývoj v hospodárskej a sociálnej oblasti v rokoch 2014 - 2016

Od začiatku funkčného obdobia tejto Komisie došlo k pozitívnemu vývoju vo viacerých oblastiach:

- EÚ a eurozóna už niekoľko rokov opäť zaznamenávajú mierny rast, ktorý by mal podľa prognóz pokračovať aj v nasledujúcich rokoch. HDP Európskej únie je v súčasnosti vyšší ako pred krízou.
- Vďaka oživeniu vzniká čoraz viac pracovných miest, a to aj vďaka nedávnym štrukturálnym reformám uskutočneným vo viacerých členských štátoch. Od roku 2013 bolo vytvorených osem miliónov nových pracovných miest, z toho takmer päť miliónov vzniklo od začiatku funkčného obdobia tejto Komisie.
- Miera nezamestnanosti v EÚ neustále klesala, pričom v septembri 2016 sa pohybovala na úrovni 8,6 %, teda na svojej najnižšej úrovni od roku 2009.
- Miera zamestnanosti vo vekovej skupine 20 – 64-ročných pritom po prvý raz prekročila úroveň zaznamenanú v roku 2008 (71,1 % v druhom štvrtroku 2016). To znamená, že ak bude súčasný trend pokračovať, cieľ 75 % miery zamestnanosti stanovený v stratégii Európa 2020 bude možné dosiahnuť.
- Výška celkových investícií v EÚ začala od roku 2014 opäť rásť a podľa prognóz by sa mala ďalej zvyšovať (EÚ: 2014: +1,2 %; 2015: +2,2 %; 2016: +2,0 %; 2017: +2,1 % 2018: +2,8 %).
- Deficity verejných financií v eurozóne sa tento rok znížili z priemernej úrovne 6 % HDP dosiahnutej pred niekoľkými rokmi na úroveň značne nižšiu ako 2 % a tento pokles by mal ďalej pokračovať. Vďaka tomu bolo v posledných rokoch v prípade viacerých krajín možné ukončiť postup pri nadmernom deficite.
- Pokles verejného dlhu v EÚ a eurozóne z najvyššej hodnoty dosiahnutej v roku 2014 by mal naďalej pokračovať, pričom v roku 2016 by sa mal verejný dlh pohybovať na úrovni 86,0 % (91,6 % v eurozóne) a v priebehu nadchádzajúcich dvoch rokov by sa mal mierne znížiť.

Nemôžeme sa však oddávať pocitu sebauspokojenia.

- Priaznivé faktory, ktoré doteraz prispievali k oživeniu, slabnú (klesajúce ceny ropy, oslabujúce euro), pričom vyhliadky sú ovplyvňované rizikami vyplývajúcimi z celosvetového prostredia, ale aj z neistoty spôsobenej referendum v Spojenom kráľovstve.
- K oživeniu doteraz výrazne prispela menová politika Európskej centrálnej banky (ECB) vrátane z nej vyplývajúcich nízkych úrokových mier.
- Stále dosahujeme iba miernu mieru rastu, ktorú ovplyvňujú pozostatky krízy, ako sú súkromné dlhy, ale aj štrukturálne nedostatky pretrvávajúce z rokov pred krízou. Význačným príkladom je situácia v bankovom sektore.
- Fakty však stále svedčia o tom, že pretrvávajú makroekonomické nerovnováhy a k zblížovaniu, najmä v eurozóne, dochádza len v obmedzenej miere.
- Starnutie vytvára tlak na finančnú udržateľnosť a primeranosť systémov sociálnej ochrany.
- Niektoré krajiny majú veľmi vysokú mieru zadlženia, pričom dlh siedmich členských štátov eurozóny sa pohybuje takmer na úrovni 100 % ich HDP alebo nad ňou.
- V mnohých členských štátoch neboli štrukturálne reformy dokončené a odporúčania pre jednotlivé krajiny sa príliš často neplnia stopercentne. Pre mnohé členské štáty zostáva prioritou modernizácia

výrobných, služieb a trhov práce.

- Vysoká miera nerovností obmedzuje hospodársku produkciu a potenciál udržateľného rastu a riziká chudoby a sociálneho vylúčenia zostávajú veľmi vysoké, hoci sa znižujú.
- Napriek tomu, že nezamestnanosť klesá, v niektorých členských štátoch zostáva stále veľmi vysoká.

Globalizácia, demografický a technologický vývoj sú navyše dôležitými zdrojmi zmeny, ktoré musia byť prínosné pre všetkých. Tento vývoj nemôže a nesmie byť zvrátený, skôr naopak, možno by mal byť doplnený, a to predovšetkým úsilím o zabezpečenie toho, aby prínosy globalizácie a technologickej zmeny vrátane digitalizácie boli v rámci rôznych skupín spoločnosti, najmä skupiny mladých ľudí, spravodlivo rozložené. Vzhľadom na obavy o rovnosť, spravodlivosť a inkluzívnosť je potrebné zvýšiť na všetkých úrovniach informovanosť o vplyve politik a reforiem na rozdelenie príjmov.

Ako zdôraznil Európsky parlament⁶, skutočný úspech koordinácie hospodárskych politik v rámci európskeho semestra možno posúdiť len na základe uskutočňovania kľúčových reforiem vytýčených v odporúčaní pre jednotlivé krajiny. Hoci semester podnietil v členských štátoch významné reformy, jeho celkové vykonávanie je v niektorých oblastiach stále neuspokojivé a v jednotlivých krajinách sa líši. Vďaka zjednodušeniu semestra sú odporúčania v súčasnosti zamerané na kľúčové výzvy, ktorým ten-ktorý členský štát čelí. Okrem toho boli posilnené aktivity v oblasti referenčného porovnávania a partnerského preskúmavania v rôznych zloženiach Rady. Uskutočňovanie spoločne dohodnutých priorít má naďalej prvoradý význam.

Zatiaľ čo EÚ by mala vytvoriť zodpovedajúce priaznivé prostredie, pokiaľ ide o lepšiu tvorbu práva a politické usmernenia, ako sa uvádza v prioritách pracovného programu Komisie⁷, podstatnú časť reakcie v oblasti príslušných politik musia zabezpečiť členské štáty. EÚ predložila konkrétne návrhy na posilnenie oživenia a zvýšenie odolnosti proti budúcim šokom. Napríklad v odporúčaní Rady o národných radách pre produktivitu, ktoré bolo prijaté v septembri, sa členské štáty vyzývajú, aby uvažovali o konkurencieschopnosti v jej komplexnom ponímaní so zreteľom na zvýšenie produktivity a rastu. V záujme zvýšenia potenciálu rastu a podpory hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti je potrebné dosahovať rýchlejší pokrok pri prijímaní reforiem v súlade s odporúčaniami pre jednotlivé krajiny adresovanými každému členskému štátu, vhodne stanoviť postupnosť týchto reforiem a náležite ich vykonávať. Členské štáty by mali tieto reformy zavádzať spôsobom, ktorý v plnej miere zohľadňuje krátkodobý a dlhodobý vplyv vrátane jeho distribučných účinkov a nákladov v priebehu času.

Rámček 2. Zhrnutie kľúčových oblastí činnosti na úrovni EÚ

Na úrovni Európskej únie sa súčasná Komisia zaviazala:

- uskutočňovať hospodársku politiku na základe účinného trojuholníka prepájajúceho podporu investícií, vykonávanie štrukturálnych reforiem a zabezpečovanie zodpovedných fiškálnych politik. V súlade s tým zlepšila európsky semester, okrem iného tým, že vyčlenila viac času na dialóg s členskými štátmi, a tým, že popri hospodárskych cieľoch zohľadňuje sociálne otázky.
- uplatňovať pravidlá Paktu stability a rastu, okrem iného využívaním flexibility, ktorú umožňuje, aby lepšie zohľadnila hospodársky cyklus a uľahčila reformy a investície, prostredníctvom tzv. investičnej výnimky a výnimiek z dôvodu štrukturálnych reforiem.
- realizovať Investičný plán pre Európu, aby prekonala nedostatok investícií, okrem iného

⁶ Európsky semester pre koordináciu hospodárskych politik: plnenie priorít na rok 2016, 2016/2101 (INI).

⁷ COM(2016) 710.

prostredníctvom predĺženia existencie Európskeho fondu pre strategické investície, väčšieho vplyvu fondov EÚ pri podpore tohto plánu, úsilia o riešenie prekážok brániacich investovaniu a nových zdrojov financovania pre reálnu ekonomiku, v rámci únie kapitálových trhov.

- prijímať nevyhnutné opatrenia na prehlbenie jednotného trhu v oblasti služieb a výrobkov, ako aj infraštruktúry s cieľom dobudovať energetickú úniu a vytvoriť skutočný digitálny jednotný trh, rozšíriť príležitosti pre podniky z EÚ prostredníctvom obchodných dohôd a tiež zabezpečiť systém spravodlivého zdaňovania v rámci EÚ.
- prioritne uskutočňovať investície do ľudského kapitálu, pričom začala realizovať nový program v oblasti zručností, podporila zavádzanie systému záruky pre mladých ľudí a referenčné porovnávanie výsledkov v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy.
- dobudovať hospodársku a menovú úniu Európy prostredníctvom „prehlbovania činmi“, čo zahŕňa aj podporu sociálneho dialógu v rámci EÚ, ale aj prostredníctvom iniciatív zameraných na dobudovanie bankovej únie a lepšie zohľadnenie priorít eurozóny ako celku.

V pracovnom programe Komisie na rok 2017 sú zhrnuté jej priority na nasledujúci rok.

Všetky nástroje v rámci politík – menové, fiškálne a štrukturálne – sa musia využívať, samostatne aj spolu, na posilnenie tvorby pracovných miest, rastu, investícií a finančnej stability. V súčasnom prostredí malej inflácie, slabého rastu a nízkych úrokových mier a tiež podporného nastavenia menovej politiky majú ťažiskový význam iné oblasti politík, ktoré môžu zaistiť oživenie hospodárstva. V globálnom prostredí, ktoré sa vyznačuje rastúcou neistotou, je nevyhnutné mobilizovať všetky vnútorné hybné sily rastu prostredníctvom vhodného súboru politík.

Komisia s ohľadom na tieto skutočnosti vyzýva členské štáty, aby zdvojnásobili svoje úsilie, pokiaľ ide o tri prvky účinného trojuholníka hospodárskej politiky, a aby pritom kládli dôraz na sociálnu spravodlivosť v záujme zabezpečenia inkluzívnejšieho rastu:

- podpora investícií,
- uskutočňovanie štrukturálnych reforiem a
- zabezpečenie zodpovedných fiškálnych politík.

1. Podpora investícií

1.1. Zlepšenie fungovania finančného sektora

Nevyhnutným predpokladom pre to, aby podniky mohli rásť a inovovať, je prístup k financovaniu. V niektorých členských štátoch je podiel podnikov, pre ktoré je prístup k financovaniu najvýznamnejšou výzvou v ich podnikaní, stále vysoký (30 % v Grécku a 25 % na Cypre). Problémy s financovaním uvádzajú aj najmenšie spoločnosti (12 % mikropodnikov), relatívne nové spoločnosti (13 % podnikov založených v priebehu posledných dvoch až piatich rokov) a nové rýchlo rastúce spoločnosti (14 % spoločností s ročnou mierou rastu vo výške 20 % alebo viac – tzv. *gazely*).⁸ Keďže MSP sa v oblasti financovania spoliehajú predovšetkým na bankový sektor, ich prístup k úverom naďalej zostáva problémom, a to najmä v krajinách, ktorých bankový systém prechádza zmenami. S cieľom podporiť a reformovať rámec rizikového kapitálu, ktorý je bezpodmienečne

⁸ Prieskum o prístupe podnikov k financovaniu (SAFE), <http://ec.europa.eu/growth/safe>

potrebný najmä pre rýchlo rastúce spoločnosti, a tiež pomôcť finančným trhom, aby mohli hospodárstvu poskytovať viac úverov, Komisia navrhla zmeny nariadení o európskom fonde rizikového kapitálu a európskom fonde sociálneho podnikania, čím uskutočnila ďalší krok smerom k vytvoreniu únie kapitálových trhov.

Únia kapitálových trhov môže vytvoriť podmienky pre to, aby mali všetky firmy v členských štátoch rovnaký prístup k financovaniu, a podporiť tak investície a inovácie bez toho, aby došlo k narušeniam. Podmienky financovania a jeho modely sa v jednotlivých členských štátoch značne líšia, v dôsledku čoho dochádza k narušeniu hlavnej funkcie finančného sektora, ktorý by mal efektívne sprostredkovať väzby medzi zdrojmi kapitálu a investičnými príležitosťami. Plnohodnotná únia kapitálových trhov zabezpečí alternatívne zdroje financovania prostredníctvom akciových a dlhopisových trhov, ktoré budú na jednej strane dopĺňať bankový systém a na druhej strane uľahčia náležité posudzovanie rizík a prerozdeľovanie kapitálu vo finančnom systéme. Kapitál musí skutočne tiecť do oblastí s vyššou produktivitou rastu, vysoko produktívnych činností a inovácií. Hlbšie integrované kapitálové trhy by zároveň tlmili hospodárske šoky tým, že by časť rizika znášal aj súkromný sektor. Popri potrebe zabezpečiť rýchle prijatie opatrení, ktoré už Komisia navrhla, treba uskutočniť ďalšie zmeny legislatívneho rámca uplatniteľného na investície poisťovní a bánk do infraštruktúrnych aktív a malých a stredných podnikov, ktoré pomôžu zvýšiť financovanie hospodárstva. Neefektívnosti v národných rámcoch pre platobnú neschopnosť navyše vedú k nerovnakým podmienkam prístupu k úverom v jednotlivých členských štátoch. Komisia čoskoro predloží návrh týkajúci sa rámcov preventívnej reštrukturalizácie, druhej šance a opatrení na zlepšenie insolvenčných konaní.

Aj členské štáty musia riešiť zostávajúce slabé stránky bankového sektora, aby podporili investície a uľahčili financovanie európskeho hospodárstva. V mnohých členských štátoch zostáva závažným problémom vysoká miera nesplácaných úverov. Nesplácané úvery a prevádzková neefektívnosť v kombinácii s nízkymi úrokmi a prostredím slabého rastu znižujú ziskovosť bánk, čo na druhej strane oslabuje ich schopnosť vytvárať alebo získavať nový kapitál na podporu nových úverov, a tým aj ich schopnosť prispievať k hospodárskemu oživeniu. Nato, aby banky prelomili túto začarovanú slučku, je potrebné zbaviť ich tohto bremena, avšak bez toho, aby to malo vplyv na verejné zdroje. V tejto súvislosti má rozhodujúci význam účinný rámec mimosúdneho urovnávania sporov a rámec pre platobnú neschopnosť vrátane preventívnej reštrukturalizácie, pričom prijaté reformy by sa mali v plnej miere vykonať. Vo všetkých členských štátoch by mala byť možná správa nesplácaných úverov špecializovanými nebankovými inštitúciami a predaj úverov týmto inštitúciám v súlade s príslušnými právnymi predpismi.

Banky by mali byť podnecované k tomu, aby naďalej zvyšovali svoju prevádzkovú efektívnosť.

Cyklické a štrukturálne faktory – vrátane nových regulačných požiadaviek a prostredia nízkych výnosov – majú vplyv na ziskovosť bánk. Na prispôbenie obchodných modelov bánk novému prostrediu, v ktorom musia fungovať, treba vynaložiť ďalšie úsilie, ktoré môže zahŕňať ďalšie znižovanie nadmernej kapacity a konsolidáciu tohto sektora. V záujme zabezpečenia právnej jasnosti a istoty je potrebné rýchlo schváliť zostávajúce regulačné iniciatívy a zároveň sa vyhnúť neprimeranému vplyvu na financovanie reálnej ekonomiky. Ďalšie iniciatívy plánované na medzinárodnej úrovni by nemali viesť k značným celkovým nárastom kapitálových požiadaviek.

Treba dosiahnuť rýchly pokrok pri dobudovávaní bankovej únie, čo si vyžaduje, aby sa súčasne dosiahli zlepšenia spočívajúce v ďalšom znižovaní a rozdelení rizík. Odolnosť bankového sektora sa v posledných rokoch značne zvýšila. Ceny akcií bánk však boli v roku

2016 vystavené epizódam akútneho stresu, ktoré boli okrem iného spôsobené vývojom na medzinárodných trhoch, ako napríklad otrasom v Číne alebo výsledkom britského referenda. Je nevyhnutné zaistiť dôveru v bankový sektor a naďalej sa snažiť o jej budovanie. Rámec pre zabezpečenie finančnej stability a súčasnú ochranu daňovníkov poskytuje smernica o ozdravení a riešení krízových situácií bánk spolu s pravidlami štátnej pomoci v rámci EÚ. Treba urýchliť práce na spoločnom zabezpečovacom fiškálnom mechanizme pre jednotný fond na riešenie krízových situácií bánk. Mali by pokračovať diskusie o európskom systéme ochrany vkladov (EDIS), aby spoluzákonnodarcovia mohli čo najskôr dospieť k dohode, a prioritou by malo byť aj prijatie pripravovaných návrhov na zníženie rizík.

1.2. Zvyšovanie vplyvu finančných prostriedkov EÚ v záujme podpory Investičného plánu pre Európu

Investičný plán pre Európu sa ukázal byť užitočným nástrojom na dosahovanie konkrétnych výsledkov a podnietenie udržateľného nárastu investícií v členských štátoch. V priebehu o čosi viac ako jedného roka Európsky fond pre strategické investície (EFSI) mobilizoval v 27 členských štátoch takmer 138 miliárd EUR. Predpokladá sa, že počas rovnakého obdobia využilo financovanie z EFSI takmer 300 000 malých a stredných podnikov⁹. Investičný plán pre Európu prináša prostredníctvom svojich mnohých prvkov (finančné nástroje, technická pomoc a opatrenia na zlepšenie podnikateľského prostredia) skutočnú zmenu v celej škále odvetví, a to tým, že podporuje inovatívne projekty, ktoré prispievajú k tvorbe pracovných miest a rastu v miestnych spoločenstvách, ako aj k riešeniu nezamestnanosti mladých ľudí. Tieto projekty majú rozhodujúci význam pre budúcnosť hospodárstva EÚ a zameriavajú sa na kľúčové oblasti, ako je napríklad podpora malých a stredných podnikov, inovácie a výskum a vývoj, energia z obnoviteľných zdrojov, energetická efektívnosť, digitálna a dopravná infraštruktúra.

Pomoc na základe investičného plánu bude môcť využívať viac projektov vo väčšom počte členských štátov. Komisia navrhla, aby sa trvanie EFSI predĺžilo (návrh na „EFSI 2.0“) a aby sa do roku 2022 zdvojnásobila suma, ktorú má k dispozícii, na 630 miliárd EUR a súčasne sa zlepšilo jeho geografické a odvetvové pokrytie. Tento návrh je potrebné urýchlene prijať¹⁰.

Okrem predĺženia trvania EFSI sa ďalejlepší jeho geografické pokrytie, a to prostredníctvom ďalších a zjednodušených možností kombinovania EFSI s európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi (EŠIF), v spojení s posilnenou technickou pomocou v celej Európe. V novom programovom období EŠIF, ktoré v období 2014 – 2020 prispievajú k investíciám v členských štátoch sumou 454 miliárd EUR, sa kladie väčší dôraz na efektívne a účinné využívanie zdrojov EÚ, a to tak, že v rámci programov je potrebné jasne určiť zamýšľané výsledky a vyjadriť ich v podobe kvantifikovateľných cieľov. Členské štáty budú musieť okrem toho pracovať na vytvorení legislatívnych a štrukturálnych podmienok umožňujúcich, aby odvetvia, ktoré takéto prostriedky dostali, skutočne tieto ciele dosiahli. Pokiaľ ide o budúcnosť, Komisia navrhla rozšíriť možnosti súčasného využívania prostriedkov z EFSI a EŠIF, ako aj z Nástroja na prepájanie Európy.

Udržateľné investície prispievajú k produktivite celého hospodárstva prostredníctvom väčšej efektívnosti pri využívaní zdrojov a používaní energie a nižších vstupných nákladov a súčasne znižujú externé náklady a vplyvy. Konkrétnejšie, vďaka podpore prechodu na nízkouhlíkové a obehové hospodárstvo vzniknú nové pracovné miesta v oblasti

⁹ COM(2016) 359 a COM(2016) 581.

¹⁰ Závery Európskej rady z októbra 2016: Európska rada vyzýva Radu, aby na svojom zasadnutí 6. decembra dosiahla dohodu o svojej pozícii na rokovaní o novom návrhu Komisie o EFSI s prihliadnutím na nezávislé externé hodnotenie, ktoré bude k dispozícii v novembri.

služieb, napríklad inovatívnych služieb, služieb v oblasti údržby a opráv, ako aj v oblasti navrhovania a výroby nových, udržateľnejších výrobkov. Medzi konkrétne oblasti, v ktorých má obehové hospodárstvo a efektívnejšie využívanie zdrojov potenciálne zásadný makroekonomický význam, patrí zelené verejné obstarávanie, investície do odpadovej a vodohospodárskej infraštruktúry, udržateľné stavebníctvo, kritické suroviny, biopalivo a biochemikálie, ako aj investície súvisiace s energetikou a klímou.

Investície treba zamerať aj na ľudský kapitál a sociálnu infraštruktúru. V záujme zníženia povinností spojených so starostlivosťou o starších a deti, ktoré často plnia ženy, má mimoriadny význam rozvoj služieb dlhodobej starostlivosti a cenovo dostupných a flexibilných zariadení starostlivosti o deti. Neustále investičné úsilie treba vyvíjať aj v oblasti vzdelávania a celoživotného vzdelávania, a to s cieľom podporovať zamestnateľnosť a odstrániť riziko rozdielov v mzdách a pracovných podmienkach medzi vysokokvalifikovanými a nízkokvalifikovanými pracovníkmi.

Pre členské štáty budú prínosom jasnejšie usmernenia k pravidlám účtovníctva verejného sektora (ESA 2010), najmä v oblasti verejno-súkromných partnerstiev. Eurostat v spolupráci s Európskou investičnou bankou vydal 29. septembra 2016 príručku o štatistickom zaobchádzaní s verejno-súkromnými partnerstvami, ktorá je určená najmä pre zainteresované strany zo súkromného sektora.¹¹ Na vydanie tejto publikácie nadväzuje aktívna informačná kampaň. Komisia okrem toho podrobne monitoruje vplyv výkladu pravidiel účtovníctva verejného sektora na vytváranie verejno-súkromných partnerstiev v jednotlivých odvetviach a v prípade potreby zváži ďalšie opatrenia.

1.3. Riešenie prekážok brániacich investovaniu

EÚ a jej členské štáty prijali kroky na odstránenie prekážok brániacich investovaniu, je však potrebné vyvinúť ešte väčšie úsilie. Zatiaľ čo Komisia bude pokračovať vo svojom úsilí o zlepšenie celkového investičného prostredia na úrovni EÚ, okrem iného aj prostredníctvom prehlbenia jednotného trhu, členské štáty by mali zintenzívniť svoje úsilie zamerané na odstránenie prekážok investovania na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Predpokladom pre udržateľné investície je stabilné a predvídateľné podnikateľské prostredie. Komisia už predložila iniciatívy na uľahčenie financovania reálneho hospodárstva, ako je napríklad zníženie kapitálových požiadaviek, pokiaľ ide o investície poisťovní a zaistovní do infraštruktúry, a prijatie praktických usmernení k uplatňovaniu pravidiel štátnej pomoci na verejné financovanie infraštruktúry.¹² Okrem toho v rámci práce na energetickej únii, únii kapitálových trhov, stratégii jednotného trhu, stratégii pre jednotný digitálny trh, balíku dokumentov týkajúcich sa obehového hospodárstva a medzinárodných obchodných a investičných dohodách prijala osobitné opatrenia, ktoré po svojom plnom zavedení pomôžu odstrániť prekážky, podporiť inovácie a zlepšiť prostredie pre investovanie. Napríklad v rámci energetickej únie by mal existovať proces riadenia vychádzajúci z vnútroštátnych plánov v oblasti energetiky a zmeny klímy do roku 2030 a po ňom, ktorým sa zabezpečí predvídateľnosť pre podniky, investorov a spoločnosť ako celok. Mala by sa tiež zvýšiť *ex ante* istota, pokiaľ ide o účtovníctvo verejného sektora pre konkrétne sektory, ako je napríklad energetická efektívnosť. Vďaka plnému zavedeniu 5G, piatej generácie systémov mobilnej komunikácie, v celej Európskej únii do roku 2025 by mohli vzniknúť dva milióny pracovných miest. Nedávne opätovné predloženie návrhu spoločného konsolidovaného

¹¹ Eurostat / EPEC / Európska investičná banka, „A Guide to the Statistical Treatment of PPPs“, september 2016.

¹² C/2016/2946

základu dane z príjmov právnických osôb¹³ navyše prispeje k tomu, aby EÚ bola atraktívnejším miestom pre investovanie, keďže bude spoločnostiam ponúkať predvídateľné pravidlá, rovnaké podmienky a nižšie náklady na dodržiavanie predpisov. Podporí tiež inovácie v Európe, a to tým, že zaistí, aby boli náklady na investície do výskumu a vývoja daňovo odpočítateľné a že bude riešiť otázku daňového zvýhodňovania dlhového financovania pred kapitálovým financovaním.

Prioritnou témou je aj otázka významu investovania do znalostí, inovácií, vzdelávania a IKT ako hybných síl rastu. Pokles produktivity, ku ktorému vo viacerých členských štátoch došlo po kríze, možno čiastočne vysvetliť výrazným poklesom investícií do vybavenia a strojov. V záujme podpory rastu celkovej produktivity faktorov a prilákania investícií sú zároveň potrebné vyššie investície do nehmotných aktív, ako je výskum a vývoj, informačné a komunikačné technológie (IKT) a odborná príprava. Členské štáty musia zabezpečiť, aby bol kapitál pridelovaný čo najefektívnejšie. V minulosti prispela celková produktivita faktorov, v ktorej sa zohľadňuje viacero faktorov, ako sú napríklad inovácie a efektívnejšie pridelovanie zdrojov, k rastu a produktivite v EÚ v menšej miere ako v Spojených štátoch. Tieto slabšie výsledky dosiahnuté v Európe sú spôsobené štrukturálnymi problémami zasahujúcimi trhy s výrobkami, so službami, kapitálové trhy a trhy práce. V záujme podpory konkurencieschopnosti a rastu je potrebné zlepšiť vzájomné väzby medzi univerzitným výskumom a vývojom výrobkov a služieb v rámci podnikov. Podobne, vytvorenie národných platforiem pre digitalizáciu priemyslu by napomohlo vytvoreniu pákového efektu na to vyčlenených prostriedkov EÚ s cieľom zabezpečiť významné investície, ktoré zároveň posilnia konkurencieschopnosť nášho hospodárstva.

Členské štáty musia zintenzívniť svoje úsilie o uskutočnenie nevyhnutných reforiem zameraných na odstránenie prekážok brániacich investovaniu, ktoré boli identifikované v rámci európskeho semestra. Napriek opatreniam, ktoré prijali niektoré členské štáty, najmä krajiny eurozóny ťažko zasiahnuté krízou, bol pokrok pri riešení prekážok brániacich investovaniu celkovo nerovnomerný, pričom v tejto oblasti je potrebné vyvinúť ďalšie úsilie. Týka sa to oblastí, ako je platobná neschopnosť, efektívnosť a transparentnosť verejnej správy alebo odvetvové predpisy, ako aj fungovanie trhov práce a trhov s výrobkami. V záujme podpory hospodárskeho rastu a poskytovania vysokokvalitných služieb pre firmy a občanov je potrebná najmä efektívna a transparentná verejná správa a účinné justičné systémy. V niektorých členských štátoch môžu prekážky brániace investovaniu zahŕňať aj vysokú mieru zdanenia a príliš zložité systémy zdaňovania, korupciu, slabé rámce výskumu a inovácií, ako aj problémy pri prístupe k financovaniu, čo platí najmä pre MSP. Tieto reformy, ktoré sú vytyčené v odporúčaníach pre jednotlivé krajiny, sú nevyhnutné na to, aby sa v členských štátoch udržala a zvýšila úroveň investícií pri zohľadnení vnútroštátnych špecifik.

1.4. Príležitosti pre podniky z EÚ, pokiaľ ide o využívanie prínosov plynúcich z globálnych trhov a investovania

Vývoz do ostatných krajín sveta sa pre Európanov stáva čoraz významnejším zdrojom zamestnanosti. Vďaka medzinárodnej konkurencieschopnosti našich spoločností v súčasnosti viac ako 30 miliónov pracovných miest existuje vďaka vývozu mimo EÚ, čo je o dve tretiny viac ako pred 15 rokmi; to znamená, že takmer každé siedme pracovné miesto v Európe v súčasnosti existuje vďaka vývozu. Tieto pracovné miesta si vyžadujú vysokokvalifikovanú pracovnú silu a ponúkajú mzdy nad úrovňou priemeru. Existujú vo všetkých členských štátoch EÚ a sú priamo aj nepriamo spojené s vývozom mimo EÚ. Napríklad s nemeckým vývozom mimo EÚ je spojených 200 000 pracovných miest v Poľsku, 140 000 v Taliansku

¹³ COM(2016) 685.

a 130 000 v Spojenom kráľovstve. Vďaka francúzskemu vývozu mimo EÚ existuje 150 000 pracovných miest v Nemecku, 50 000 v Španielsku a 30 000 v Belgicku. V dôsledku toho majú prínosy plynúce z obchodu oveľa širší dosah, ako si často uvedomujeme, čo platí aj pre značné prínosy pre európskych spotrebiteľov. I napriek prvým náznakom zvrátenia trendov v celosvetovom obchode je potrebné zachovať otvorenosť a uľahčiť ďalšiu integráciu spoločností z EÚ, najmä poskytovateľov služieb a MSP, do globálnych hodnotových reťazcov.

EÚ má dobré predpoklady na to, aby mohla využiť obchodnú a investičnú politiku tak, aby prispievali k tomuto cieľu a prinášali výhody pre spoločnosti, spotrebiteľov aj pracovníkov. EÚ je svetovo najväčším vývozcom a dovozcom tovaru a služieb dovedna. V dôsledku tejto skutočnosti je EÚ najväčším obchodným partnerom približne 80 krajín a druhým najdôležitejším partnerom ďalších 40 krajín. EÚ by mala túto silu využiť na to, aby priniesla prínosy svojim vlastným občanom, ako aj ľuďom v iných častiach sveta, a to predovšetkým tým, ktorí žijú v najchudobnejších krajinách sveta.

Ratifikáciou parížskej dohody o zmene klímy vzniknú ďalšie nové príležitosti pre podniky z EÚ. Uvedenou dohodou sa vytvára politická a investičná istota pre spoločnosti z EÚ pôsobiace v nízkouhlíkových a nízkoemisných odvetviach, a to nielen v Európe, ale aj vo zvyšku sveta. EÚ a jej členské štáty poskytujú rozvojovým krajinám najväčší objem verejných financií na opatrenia v oblasti zmeny klímy. Spolu venovali približne tretinu verejných financií, ktoré sú k dispozícii na riešenie zmeny klímy, a poskytli takmer polovicu prísľubov do Zeleného klimatického fondu. V období 2014 – 2020 sa na opatrenia v oblasti klímy vynaloží prinajmenšom 20 % rozpočtu EÚ. EÚ financuje globálnu alianciu proti zmene klímy, jednu zo svetovo najväčších iniciatív v oblasti boja proti zmene klímy. S cieľom zvýšiť podporu pre tých najchudobnejších a najzraniteľnejších začala EÚ uskutočňovať novú fázu, v rámci ktorej by mali byť v rokoch 2014 – 2020 vyčlenené prostriedky v približnej výške 350 miliónov EUR. Táto suma bude slúžiť na podporu najmenej rozvinutých krajín a malých ostrovných rozvojových štátov pri prispôbovaní sa vplyvom klimatickej zmeny. EÚ a jej členské štáty v minulom roku poskytli rozvojovým krajinám 17,6 miliardy EUR, aby im pomohli riešiť problémy spojené so zmenou klímy. To svedčí o tom, že EÚ je odhodlaná prispieť spravodlivým dielom k cieľu, ktorý stanovili rozvinuté krajiny, a to do roku 2020 každoročne poskytnúť rozvojovým krajinám 100 miliárd USD pochádzajúcich z rôznych zdrojov.

Treba zvýšiť atraktivnosť EÚ ako investičnej destinácie pre zahraničných aj domácich investorov. Podiel EÚ na celosvetových priamych zahraničných investíciách klesol z približne 50 % pred krízou na 20 % v roku 2014. Zatiaľ čo toky priamych zahraničných investícií sú ovplyvnené celosvetovým vývojom a udalosťami, ku ktorým v prevažnej miere dochádza mimo EÚ, prílev investícií závisí od celej škály faktorov podmienených polohou tej-ktorej krajiny, ako aj faktorov špecifických pre jednotlivé firmy a odvetvia, ktoré ovplyvňujú investičné prostredie a ktoré môžu tvorcovia politik v krátkodobom alebo strednodobom horizonte priamo ovplyvniť.

2. Uskutočňovanie štrukturálnych reforiem

2.1. Vytváranie pracovných miest a zlepšovanie zručností

Členské štáty musia väčšmi investovať do vytvárania podmienok podporujúcich väčšiu účasť na trhu práce, kvalitnejšie pracovné miesta, účinnú odbornú prípravu a zlepšovanie zručností.

Dobre fungujúce flexibilné trhy práce nestačia, musíme sa zamerať aj na pokrokové zručnosti, podporu príjmu počas obdobia zmeny práce, ako aj systémy sociálneho zabezpečenia pevne sa opierajúce o vysoké sociálne štandardy. Členské štáty, ktoré uskutočnili komplexné reformy trhu práce a sociálnej ochrany ešte pred krízou, dokázali počas hospodárskeho poklesu lepšie podporovať zamestnanosť a zachovať spravodlivosť. Takéto reformy zahŕňajú flexibilné a spoľahlivé zmluvné dojednania, ktoré podporujú komplexné stratégie celoživotného vzdelávania, účinné aktívne politiky trhu práce, moderné systémy sociálnej ochrany, zmeny postavenia na trhu práce a zabraňujú rozdeľovaniu trhu práce do dvoch kategórií. Ďalšie členské štáty zaviedli reformy v tomto smere počas krízy, čím prispeli k rastu počtu pracovných miest počas súčasného oživenia.

V mnohých členských štátoch naďalej klesá počet obyvateľov v produktívnom veku a znižuje sa pracovná sila, a to najmä v dôsledku nízkej pôrodnosti, starnutia, emigrácie a zdravím podmienených odchodov z trhu práce. V tejto súvislosti je potrebné riešiť neistotu, segmentáciu trhu práce a ich vplyv na rast produktivity, aby sa znížil ich negatívny vplyv na domáci dopyt a rast produktivity. Okrem toho, kľúčom k sociálnej spravodlivosti je rovnosť príležitostí. Príkladom toho, ako môžu ísť rast a sociálna spravodlivosť ruka v ruku, je zvýšenie účasti žien na trhu práce, odstránenie neodôvodnených rozdielov v odmeňovaní žien a mužov, zlepšenie rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom medzi mužmi a ženami, dosiahnutie ďalšieho pokroku pri začleňovaní znevýhodnených skupín a riešenie diskriminácie osôb z radov migrantov. V tejto súvislosti musia členské štáty zaistiť prístup ku kvalitným službám a vecným dávkam, ako je starostlivosť o deti, bývanie, zdravotná starostlivosť a dlhodobá starostlivosť, vzdelávanie a odborná príprava. Kvalitné služby a vecné dávky prispievajú k vyššej účasti na trhu práce, najmä žien, a k sociálnemu začleneniu. Pozornosť treba venovať aj politikám v oblasti bývania, keďže môžu odstrániť prekážky geografickej mobility na vnútroštátnej úrovni, či už prostredníctvom cieľených príspevkov alebo programov sociálneho bývania.

Viacere členské štáty budú musieť zaviesť primerané štruktúry, ktoré im umožnia vyrovnat' sa s prílevom migrantov vrátane utečencov a ktoré pôjdu nad rámec bezprostredných krátkodobých potrieb. Hoci má takýto prílev jednoznačné hospodárske a fiškálne dosahy, z makroekonomického hľadiska nie sú tieto dosahy neriešiteľné ani značné. Strategická výzva spočíva v bezproblémovom prijatí hostiteľskými spoločnosťami v krátkodobom horizonte spôsobom, ktorý takisto rieši dlhodobé výzvy z hľadiska trhu práce, politik vzdelávania a vzdelávacích inštitúcií, ako aj sociálnych systémov. Priamy vplyv na dlhodobú udržateľnosť verejných financií bude mať schopnosť prispôbiť politiky a vytvárať stimuly a možnosti rozvoja zručností, ktoré prispievajú k začleneniu do trhu práce. Viaceré členské štáty napríklad vypracovali stratégie na uľahčenie integrácie migrantov s predchádzajúcimi skúsenosťami a podnikateľskými schopnosťami. Tieto členské štáty poskytli migrantom podporu, aby im pomohli prispôbiť ich zručnosti a skúsenosti podmienkam na miestnom trhu¹⁴.

Napriek nedávnemu pokroku je potrebné, aby členské štáty prijali ďalšie opatrenia na boj proti nezamestnanosti mladých ľudí. Záruku EÚ pre mladých ľudí, čo je rámec na zlepšenie prechodu zo školy do pracovného života, investovanie do zamestnateľnosti mladých

¹⁴ Nedávno zverejnená príručka Komisie uvádzajúca 22 prípadových štúdií osvedčených postupov a interaktívny nástroj na sebahodnotenie (<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/18421>), ktoré majú poskytovateľom služieb pomôcť zlepšiť ich aktivity zamerané na podnikateľov a nádejných podnikateľov z radov migrantov.

ľudí a predchádzanie riziku sociálneho vylúčenia, doteraz využilo deväť miliónov mladých ľudí. Aby sa však účinky záruky pre mladých ľudí dostali k tým mladým ľuďom a do tých regiónov, ktoré ju najviac potrebujú, členské štáty musia aktívne podporovať jej zavádzanie a zvyšovať jej účinnosť. Komisia zmobilizuje všetky svoje nástroje, navrhla vyčleniť na záruku pre mladých ľudí ďalšie finančné prostriedky a čoskoro predloží novú iniciatívu týkajúcu sa mládeže. Takmer štyri milióny študentov už okrem toho využili program Erasmus. Každý tretí mladý účastník programu Erasmus dostal od spoločnosti, v ktorej tento program absolvoval, pracovnú ponuku.

Členské štáty sa musia zamerať na relevantnosť zručností pre trh práce, keďže z prognóz vyplýva, že v budúcnosti bude nedostatok ľudí s odbornou kvalifikáciou alebo odbornou prípravou. Pre príliš veľa mladých ľudí zostáva počiatočná odborná príprava druhou voľbou a len menšina pracovníkov dostane možnosť ďalšieho rozvoja zručností. Modernizácia odborného vzdelávania a prípravy, okrem iného aj podporou flexibilných spôsobov vzdelávania, pomôže ľuďom, aby počas svojho života rozvíjali náležité prierezové zručnosti. To si vyžaduje užšie partnerstvo s podnikateľským sektorom, sektorom vysokoškolského vzdelávania a sektorom výskumu. Aktívne zapojenie sociálnych partnerov môže viesť k vytvoreniu možností učňovskej prípravy v nových oblastiach pokrývajúcich rôzne úrovne zručností, ktoré môžu odstrániť nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami. Opatrenia na úrovni EÚ zahŕňajú revíziu smernice o modrej karte, ktorej cieľom je harmonizácia a objasnenie právneho rámca na prilákanie vysokokvalifikovaných štátnych príslušníkov tretích krajín, a iniciatívu s názvom záruka získania zručností, ktorá podčiarkuje potrebu posúdenia osobitných potrieb v prípade štátnych príslušníkov tretích krajín.

Nevyhnutným predpokladom pre to, aby ľudia boli vybavení lepšími zručnosťami, od základných schopností čítať a počítať až po podnikateľské a digitálne zručnosti, je modernizácia vzdelávania a odbornej prípravy. Ukazovatele v oblasti dosiahnutého stupňa vzdelania sa v roku 2015 opäť zlepšili a miera predčasného ukončenia školskej dochádzky vo väčšine členských štátov klesla, pričom dosiahla úroveň 11 %. Miera predčasného ukončenia školskej dochádzky je však vyššia v prípade rómskych žiakov a žiakov s migrantským pôvodom, najmä tých, ktorí sa narodili v zahraničí. Miera dosahovania terciárneho vzdelania sa takisto neustále a výrazne zvyšuje, pričom v roku 2015 sa pohybovala na úrovni 38,7 %; hlavný cieľ vo výške 40 % stanovený v stratégii Európa 2020 pritom prekročilo 17 členských štátov. Napriek tomu je podľa medzinárodných štandardov počet Európanov, ktorí nadobudnú len nízku úroveň základných a digitálnych zručností, príliš vysoký. Európa sa tak v rýchlom meniacom sa globálnom ekonomickom prostredí nachádza v konkurenčnej nevýhode. V záujme podnecovania zblížovania smerom nahor a zachovania európskeho sociálneho modelu je potrebné rozvíjať zručnosti a zároveň posilňovať schopnosti v oblasti podnikania a inovácií. V novom programe v oblasti zručností pre Európu¹⁵ sa kladie mimoriadny dôraz na podporu dospelých ľudí, ktorí nedosiahli vyššie sekundárne vzdelávanie, tým, že sa im poskytne možnosť posúdenia úrovne ich zručností, možnosti novej odbornej prípravy a možnosti validácie nadobudnutých zručností.

Nevyhnutným predpokladom dobre fungujúceho sociálneho trhového hospodárstva je účinný sociálny dialóg. V členských štátoch, ktoré dosahujú lepšie výsledky, má sociálny dialóg spravidla významnejšie postavenie. Úspech sociálneho dialógu závisí od viacerých faktorov, okrem iného aj od ochoty a schopnosti rôznych partnerov angažovať sa a snažiť sa dospieť k riešeniam, napríklad pokiaľ ide o stanovovanie miezd¹⁶. Zapojenie sociálnych partnerov na úrovni EÚ aj

¹⁵ COM(2016) 381.

¹⁶ Dňa 24. októbra 2016 sa v rámci Výboru pre zamestnanosť uskutočnilo prvé tripartitné stretnutie k viacstrannému preskúmaniu sociálneho dialógu v členských štátoch; vychádzalo sa pritom z usmernení politik

vnútroštátnej úrovni je nevyhnutné pre to, aby sa dosiahla správna rovnováha pri navrhovaní a uskutočňovaní hospodárskych a sociálnych politík komplexným spôsobom zameraným na budúcnosť.

Členské štáty by mali spolu so sociálnymi partnermi a v súlade s vnútroštátnymi postupmi zabezpečiť, aby ich systémy stanovovania miezd skutočne zabezpečovali tvorbu pracovných miest aj nárast reálneho príjmu, a na tento účel by ich mali v priebehu času lepšie prispôbiť zmenám produktivity. Vo viacerých členských štátoch vývoj v oblasti miezd dostatočne nekopíruje vývoj produktivity. To môže viesť buď k postupnej strate konkurencieschopnosti alebo, v prípade príliš mierneho vývoja miezd, k nižšiemu celkovému dopytu a rastu. Môže to takisto zabrániť rastu produktivity, výskumu, vývoju a inováciám, ako aj investíciám do ľudského kapitálu zameraným na zlepšenie zručností. Zároveň to môže narušiť stimuly podnecujúce prerozdelenie zdrojov smerom k odvetviam s vyššou pridanou hodnotou, a teda brániť ďalšej štrukturálnej zmene hospodárstiev EÚ, vďaka ktorej by sa stali konkurencieschopnejšími. Je potrebné zabezpečiť, aby sa zohľadňovali rozdiely v zručnostiach a rozdielna ekonomická výkonnosť v jednotlivých regiónoch, odvetviach a spoločnostiach. Pri stanovovaní minimálnej mzdy by členské štáty a sociálni partneri mali brať do úvahy jej vplyv na chudobu pracujúcich osôb, tvorbu pracovných miest a konkurencieschopnosť.

2.2. Sociálna politika ako produktívny faktor – modernizácia sociálneho štátu

Členské štáty musia zmeniť svoje systémy sociálnej ochrany, aby zlepšili podporu účasti na trhu práce a zabezpečili primeranú istotu zamestnania a náhradu príjmu. Percentuálny podiel ľudí, ktorí sú v EÚ ohrození rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia, sa v roku 2015 opäť znížil, stále však zostáva veľmi vysoký¹⁷. Dokonca aj keď je EÚ ešte stále ďaleko od dosiahnutia svojho cieľa stanoveného v stratégii Európa 2020, a to vymaniť do roku 2020 aspoň 20 miliónov ľudí z chudoby a sociálneho vylúčenia, počet ľudí, ktorí sú ohrození chudobou a sociálnym vylúčením sa opäť približuje k úrovni zaznamenatej v roku 2008, ktorý je referenčným rokom pre východiskové hodnoty cieľov stratégie Európa 2020. Na sociálnu ochranu sa vynakladá veľká časť verejných výdavkov členských štátov, čo okrem iného vyplýva aj z nárastu výdavkov, ku ktorému došlo v posledných rokoch, je tu však priestor na lepšie zacielenie.

Daňové systémy a systémy sociálnych dávok by mali poskytovať primeranú sociálnu podporu a pracovné stimuly. Zlepšenie primeranosti a pokrytia systémov podpory príjmu (dávky v nezamestnanosti; sociálna pomoc vrátane minimálneho príjmu; dôchodky) je nevyhnutné v záujme predchádzania sociálnemu vylúčeniu a, v prípade dávok v nezamestnanosti, môže viesť k zlepšeniu makroekonomickej stability a miery účasti jednotlivca na trhu práce a zároveň k zníženiu neistoty. Dávky v nezamestnanosti by mali byť dostatočné, tak hľadiska dĺžky ich poskytovania, kritérií oprávnenosti a vyplácanej výšky, a mali by byť dostupné všetkým zamestnancom bez ohľadu na typ ich zmluvy; zároveň by však mali zachovávať motiváciu pracovať a zahŕňať aktivačné požiadavky týkajúce sa hľadania práce a účasti na aktivačných opatreniach. Pre tých, ktorí nemajú dostatočné prostriedky na zabezpečenie dôstojnej životnej úrovne, by mali byť navyše zabezpečené primerané dávky naviazané na minimálny príjem. V prípade ľudí v produktívnom veku by tieto dávky mali byť okrem iného podmienené účasťou na aktívnej podpore zameranej na podnietenie (opätovného) začlenenia do trhu práce, čo by prispievalo k udržateľnosti týchto

zamestnanosti, ktoré Rada EPSCO potvrdila 13. októbra 2016. Zúčastnili sa na ňom aj zástupcovia odborových zväzov a podnikateľských združení z jednotlivých členských štátov.

¹⁷ V roku 2015 bolo rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia ohrozených približne 119 miliónov ľudí, čo je približne o 3,5 milióna menej ako v roku 2014.

systémov podpory. To si môže v niektorých prípadoch vyžadovať vytvorenie jednotných kontaktných miest pre krátkodobo aj dlhodobo nezamestnaných. Zároveň je potrebné presadzovať daňové reformy a reformy sociálnych dávok zamerané na zlepšenie pracovných stimulov a zabezpečenie toho, aby sa oplatilo pracovať. V boji proti nerovnostiam v príjmoch a príjmovej chudobe môžu pomôcť aj daňové systémy.

Vnútroštátne dôchodkové systémy by mali lepšie zohľadňovať čoraz dlhšiu očakávanú dĺžku života. Vzhľadom na čoraz dlhšiu očakávanú dĺžku života by dôchodkové systémy v koordinácii s opatreniami v oblasti trhu práce mali umožňovať mužom a ženám, aby zostali zamestnaní do vyššieho veku a mali by ich k tomu aj podnecovať, pričom možnosti predčasného odchodu do dôchodku by mali byť obmedzené iba na tých, ktorí skutočne nie sú schopní pracovať dlhšie. Dlhší pracovný život, ktorý ľuďmi väčšmi naplňa, závisí aj od primeraných zručností, možností celoživotného vzdelávania a priaznivého pracovného prostredia umožňujúceho flexibilné pridelovanie úloh a flexibilné rozvrhnutie pracovného času. V záujme ľahšieho dosiahnutia rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom v produktívnom veku a s cieľom pomôcť znižovať rozdiely v dôchodkoch žien a mužov by dôchodkové systémy mali zohľadňovať aj opatrovateľské povinnosti, a to s náležitým zreteľom na fiškálne pozície a dôsledky z hľadiska budúcich výdavkov. Rozšírenie doplnkových dôchodkov môže zohrávať pri poskytovaní dôchodkového príjmu významnú úlohu, najmä v prípadoch, kde môže byť primeranosť dôchodkov poskytovaných z verejných dôchodkových systémov problémom, pričom takéto dôchodky by sa mali podporovať vhodnými prostriedkami závisiacimi od vnútroštátneho kontextu.

Politiky v oblasti zdravia by mali podporovať a posilňovať záchranné sociálne siete a stratégie aktívneho začleňovania, a to prostredníctvom politiky prevencie, ale aj politiky liečby a rehabilitácie. Členské štáty preto musia pokračovať v reforme svojich systémov zdravotníctva, a tým zabezpečiť univerzálny prístup k nákladovo efektívnym službám v oblasti verejného zdravia a zdravotnej starostlivosti. Zo sociálneho aj ekonomického hľadiska je nevyhnutné, aby boli ľudia chránení pred možnosťou upadnutia do chudoby alebo sociálneho vylúčenia v dôsledku zlého zdravotného stavu a súvisiacich výdavkov. Táto požiadavka je relevantná aj vo vzťahu k aktivácii osôb so zdravotným postihnutím. Napriek opatreniam prijatým na úrovni EÚ zostáva pre ľudí so zdravotným postihnutím najvýznamnejšou výzvou nedostatok rovnakých príležitostí na trhu práce. Treba vyvinúť väčšiu snahu o to, aby sa posudzovali schopnosti, a nie zdravotné postihnutie.

2.3. Prehľbovanie jednotného trhu a rozširovanie vnútroštátnych trhov

Členské štáty by mali v plnej miere využiť nástroje, ktoré sú k dispozícii na úrovni EÚ, aby uvoľnili plný potenciál investícií a produktivity v Európe. Rast produktivity sa v posledných rokoch spomalil, avšak nie všetky firmy sú spomalením zasiahnuté v rovnakej miere. Najmenej produktívne firmy v mnohých prípadoch zaznamenali negatívny rast produktivity. Členské štáty musia zaviesť reformy a politiky, aby uľahčili šírenie nových technológií, a tak zabezpečili, aby ich prínosy mohla využívať širšia škála firiem. Pri realizácii stratégie jednotného trhu vzniknú nové podnikateľské príležitosti a odstránia sa existujúce regulačné a administratívne prekážky, najmä pre poskytovateľov služieb, ktorí chcú expandovať do celej Európy. Momentálne sa pracuje na konkrétnych návrhoch spojených s presadzovaním pravidiel jednotného trhu, ako aj opatrení v oblasti služieb pre podniky, ktoré okrem iného zahŕňajú uľahčenie ich cezhraničného poskytovania, reštrukturalizáciu podnikov a insolvenčné konania a vytvorenie jednoduchého a moderného systému DPH, ktorý bude odolný proti podvodom. Stratégiou jednotného digitálneho trhu sa posilní regulačná istota v digitálnom odvetví. Lepším presadzovaním pravidiel ochrany spotrebiteľa by sa zabezpečili rovnaké podmienky na celom jednotnom trhu, zvýšila by sa dôvera a napomohlo by sa uvoľneniu plného potenciálu digitálneho jednotného trhu. Komisia

takisto skúma návrh jednotného rámca EÚ pre oprávnenia, ktorý by sa priamo vzťahoval na veľké projekty s cezhraničným rozmerom alebo veľké investičné platformy, ktoré zahŕňajú vnútroštátne spolufinancovanie.

Z hľadiska konkurencieschopnosti je dôležité verejné obstarávanie, pretože môže podnietiť štrukturálne zmeny. Subjekty verejného sektora v EÚ každý rok vynaložia na verejné obstarávanie približne 14 % HDP, čo predstavuje viac ako 1,9 bilióna EUR vynaložených každoročne v EÚ¹⁸. Platí to najmä pre oblasti, ako je energetika, doprava, obrana, IT alebo poskytovanie zdravotníckych služieb, v ktorých je verejný sektor hlavným zdrojom dopytu. Moderné systémy verejného obstarávania si vyžadujú verejných obstarávateľov, ktorí chápu hospodárske dôsledky svojej práce a ktorých bezúhonnosť a transparentnosť je nesporná. Je potrebné, aby boli k dispozícii inštitúcie, ktoré budú koordinovať obstarávanie medzi subjektmi na rôznych úrovniach v záujme dosiahnutia úspor z rozsahu, riešiť sťažnosti spoločností a auditovať verejné zákazky. Treba zaviesť procesy, ktoré zabránia korupcii a kolúzii medzi dodávateľmi a budú prísne riešiť prípady nepoctivého obstarávania. V niektorých členských štátoch, kde majú štátom vlastnené podniky hmatateľný vplyv na hospodárstvo, je navyše dôležité zabezpečiť náležité štruktúry správy vecí verejných s cieľom čo najlepšie prispieť k hospodárskemu rozvoju.

V mnohých členských štátoch zo štrukturálnej zmeny vyplýva presun kapitálu a pracovnej sily od tradičných aktivít k novým aktivitám, ktoré sú často v sektore služieb. Produktivita práce v tomto sektore je nižšia a rástla v EÚ pomalšie ako v iných rozvinutých hospodárstvach, predovšetkým v Spojených štátoch. V záujme zabezpečenia kvalitných pracovných miest a vysokých miezd je absolútne nevyhnutné zvýšiť produktivitu v tomto rastúcom sektore. Rozšíreniu obchodu v rámci EÚ a rozšíreniu trhov pre tieto služby bohužiaľ bráni neúplná integrácia vnútorného trhu so službami a zostávajúce prekážky brániace prístupu do niektorých segmentov týchto trhov. Väčšia hospodárska súťaž na integrovanejších trhoch so službami by bola prínosná aj pre spotrebiteľov a nadväzujúcich výrobcov, pretože marže sa v konkurenčnejšom prostredí zvyčajne znižujú, pričom kvalita výrobkov a služieb sa môže zlepšiť. Zamestnanci však musia mať správne zručnosti a musia byť schopní prispôbiť sa zmenám, čo si môže vyžadovať, aby subjekty verejného sektora prevzali aktívnejšiu úlohu v záujme uľahčenia tohto procesu. Celistvosť vnútorného trhu ohrozuje problémy pri uplatňovaní vzájomného uznávania a, v niektorých prípadoch, vnútroštátne požiadavky na označovanie. Realizácii plného potenciálu vnútorného trhu naďalej bráni množstvo nadmerných prekážok v oblasti regulovaných povolaní. V prípade služieb pre podniky, odborných služieb a maloobchodu má odstránenie týchto prekážok širší hospodársky účinok.

Prispôsobovanie právnych prostredí novým modelom podnikania je z hľadiska hospodárskej dynamiky mimoriadne dôležité, nesmie sa však uskutočňovať na úkor spravodlivosti. EÚ a jej členské štáty musia k novým spôsobom podnikania v rámci kolaboratívnej ekonomiky pristupovať s otvorenou myslou. Fragmentovaný prístup k novým modelom podnikania, ktorý sa uplatňuje v Európe, zároveň vytvára neistotu pre tradičných operátorov, poskytovateľov nových služieb aj spotrebiteľov. Komisia preto vypracovala usmernenia k tomu, ako by sa na toto dynamické a rýchlo sa rozvíjajúce odvetvie malo uplatňovať existujúce právo Únie¹⁹. Podľa týchto usmernení by členské štáty mali posúdiť odôvodnenie a primeranosť existujúcich obmedzení a používať absolútne zákazy iba ako poslednú možnosť; zároveň by mali zabezpečiť vysokú mieru ochrany spotrebiteľov a nemali

¹⁸ Ide o posledný odhad, ktorý však nezahŕňa výdavky podnikov pôsobiach v oblasti verejnoprospešných služieb. Predchádzajúce odhady zahŕňajúce obstarávanie zo strany podnikov pôsobiach v oblasti verejnoprospešných služieb sa pohybovali v približnej výške 19 % HDP Európskej únie, teda zhruba 2,3 bilióna EUR.

¹⁹ COM(2016) 356.

by ukladať neprimerané povinnosti na súkromné osoby, ktoré poskytujú služby iba príležitostne. Členské štáty by navyše mali pokračovať v zjednodušovaní daňových predpisov, predpisov týkajúcich sa zodpovednosti a pracovného práva a objasňovaní ich uplatňovania na kolaboratívnu ekonomiku. Ak budú platformy kolaboratívnej ekonomiky pri zaznamenávaní ekonomickej aktivity spolupracovať s vnútroštátnymi orgánmi, môžu významne prispieť k uľahčeniu výberu daní. Tieto iniciatívy by mali spoločne prispievať k lepším rámcovým podmienkam pre inovácie, znižovaniu existujúcej fragmentácie trhu a napokon aj k tvorbe pracovných miest.

Členské štáty musia zaviesť moderné daňové systémy, ktoré dokážu podporiť rast a spravodlivé podmienky medzi podnikmi. Iniciatívy EÚ, od zvyšovania transparentnosti záväzných daňových stanovísk a daňových informácií nadnárodných spoločností až po zabezpečenie spoločných opatrení na boj proti najrozšírenejším spôsobom vyhýbania sa plateniu daní a akčný plán Komisie v oblasti DPH, posunú spoluprácu v oblasti zdaňovania, konkrétne boja proti zneužívaniu daňového systému, na novú úroveň. Vzhľadom na cezhraničnú povahu daňových únikov a vyhýbania sa plateniu daní a integráciu hospodárstiev členských štátov je potrebný koordinovaný prístup, a to nielen prostredníctvom európskych iniciatív, ale aj prostredníctvom koordinácie vnútroštátnych politík. Na základe nedávneho návrhu Komisie o spoločnom konsolidovanom základe dane z príjmov právnických osôb a o riešení sporov v oblasti dvojitého zdanenia sa vytvorí moderný, spravodlivý a konkurencieschopný daňový rámec pre EÚ. Podnecovať sa budú aktivity priaznivé pre rast, ako sú investície do výskumu a vývoja a kapitálové financovanie, čím sa podporia širšie ciele spočívajúce v oživení rastu, tvorby pracovných miest a investícií. Mnohé členské štáty musia riešiť neefektívnosti pri výbere daní, pričom iba niektoré prijali v tejto súvislosti opatrenia. Členské štáty by mali tieto príležitosti využiť aj na zníženie zdanenia pracovnej sily. Zároveň by mali venovať mimoriadnu pozornosť distribučným účinkom svojich daňových reforiem.

3. Zodpovedné fiškálne politiky

Výsledkom úsilia vynaloženého v posledných rokoch je zníženie priemerného deficitu verejných financií v eurozóne a v niektorých krajinách, na ktoré sa vzťahuje postup pri nadmernom deficite. Komisia práve vydala svoje stanoviská k návrhom rozpočtových plánov pre členské štáty eurozóny²⁰. Súhrnný obraz zakrýva veľké rozdiely medzi členskými štátmi. Viaceré krajiny s vysokým verejným dlhom sa naďalej musia vyrovnávať s výzvami spojenými s fiškálnou udržateľnosťou verejných financií, v dôsledku čoho nemusia byť dostatočne odolné proti nepriaznivým šokom. Niekoľko ďalších krajín má fiškálny priestor. Z ekonomického hľadiska je zámery fiškálnej politiky potrebné posudzovať vzhľadom na dvojité cieľ dlhodobej udržateľnosti verejných financií a potreby podporovania oživenia hospodárstva²¹.

Vzhľadom na potrebu podpory prebiehajúceho oživenia je momentálne potrebné realizovať pozitívne zámery fiškálnej politiky eurozóny ako celku, okrem iného aj v záujme podpory menovej politiky Európskej centrálnej banky²². Predseda Komisie o tejto potrebe hovoril už vo svojom vyhlásení o zámere adresovanom Európskemu parlamentu a Rade, pričom teraz je vyjadrená aj v navrhovanom odporúčaní o hospodárskej

²⁰ COM(2016) 730.

²¹ COM(2016) 727.

²² COM(2016) 727.

politike eurozóny²³. Fiškálna politika členských štátov by mala podporovať rast a zároveň zabezpečovať dlhodobejšiu udržateľnosť dlhovej služby. Členské štáty, ktoré majú určitý fiškálny priestor, by mali tento priestor využiť na podporu stabilizácie dopytu. Členské štáty, ktoré takýto priestor nemajú, by mali splniť požiadavky stanovené v pakte stability a rastu a mali by pri každej príležitosti podporovať reformy a zlepšovať kvalitu svojich verejných financií v záujme podpory tvorby pracovných miest a rastu. Nato, aby maximalizovali vplyv na rast, sa musia zamerať na kvalitu rozpočtov a ich zloženie (tak výnosov, ako aj výdavkov). V tejto súvislosti sa za dobrú pomôcku všeobecne považujú preskúmania výdavkov. Tým by sa zlepšil spôsob, akým sa v jednotlivých krajinách prispieva k realizácii zámerov fiškálnej politiky a predišlo by sa situácii, v ktorej by sa makro stabilizácia v krátkodobom horizonte dosiahla za cenu väčšieho ohrozenia udržateľnosti v strednodobom horizonte.

Komisia bude pri uplatňovaní pravidiel naďalej využívať príslušnú flexibilitu, ktorú poskytuje pakt stability a rastu²⁴. Komisia takisto zohľadní rozpočtový vplyv mimoriadneho prílevu utečencov a mimoriadnych potrieb v oblasti bezpečnosti, pričom uplatní svoju súčasnú metodiku. So značnou flexibilitou sa už postupovalo v prípade viacerých krajín, ktoré využili výnimky z dôvodu štrukturálnych reforiem a investičnú výnimku.

Vďaka prostrediu s nízkymi nákladmi na financovanie je momentálne ideálny čas na to, aby členské štáty predsunuli verejné investície. Takéto prostredie spolu s postupne silnejším nominálnym rastom ponúka tiež príležitosť na zníženie vysokých mier zadlženosti. Podporiť to možno znížením výdavkov, ktoré nie sú zamerané na budúcnosť, a odstránením daňových medzier. Pakt stability a rastu poskytuje ten správny rámec, o ktorý by sa mala za rôznych okolností opierať fiškálna politika. Nástroje rozpočtového dohľadu je potrebné v plnej miere využiť na stimulovanie dobrých politík a posilnenie oživenia hospodárstva.

Dôchodkové systémy boli vo väčšine členských štátov zreformované tak, aby sa posilnila ich udržateľnosť, efektívnosť a primeranosť, avšak na konsolidáciu tohto reformného úsilia je potrebné uskutočniť ďalšie kroky²⁵. Preto je potrebné usilovať sa pri opatreniach uskutočňovaných v rámci jednotlivých politík o doplnenie uskutočnených dôchodkových reforiem sprievodnými politikami, zahŕňajúcimi okrem iného zvyšovanie dôchodkových príjmov predĺžením pracovného života, napríklad previazaním veku odchodu do dôchodku s očakávanou dĺžkou života a podporou ďalších doplnkových prostriedkov dôchodkového príjmu. Členské štáty by tiež mali zaviesť opatrenia na zvýšenie odolnosti, aby zabezpečili, že dôchodkové systémy budú udržateľné aj za nepriaznivých podmienok.

V dôsledku starnutia obyvateľstva a technologického vývoja sa v nasledujúcich desaťročiach očakáva významný nárast verejných výdavkov na zdravotnú starostlivosť. V záujme zachovania udržateľných systémov zdravotníctva a podpory ich pozitívneho príspevku k zdraviu obyvateľstva a hospodárskej prosperite bude potrebné uskutočniť ďalšie

²³ COM(2016) 726.

²⁴ COM(2015) 12.

²⁵ Pozri Výbor pre hospodársku politiku (pracovná skupina pre starnutie obyvateľstva) a Európska komisia (GR ECFIN), (2015), „The 2015 Ageing Report: economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013 – 2060)“ [Správa o starnutí: hospodárske a rozpočtové prognózy pre 28 členských štátov EÚ (2013 – 2060)], European Economy, č. 3, a Európska komisia (GR EMPL) a Výbor pre sociálnu ochranu, (2015), „The 2015 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU“ (Správa z roku 2015 o primeranosti dôchodkov: primeranosť súčasného a budúceho príjmu v starobe v EÚ), Európska únia, Zv. I a II.

opatrenia v rámci jednotlivých politík, vďaka ktorým budú môcť ľudia dlhšie zostať zdraví a systémy zdravotníctva budú účinnejšie, prístupnejšie a odolnejšie²⁶.

4. Ďalšie kroky

Členské štáty by mali zintenzívniť uskutočňovanie kľúčových reforiem zdôraznených v odporúčaníach pre jednotlivé krajiny, ktoré sú im určené. Zároveň by mali v plnej miere využiť príležitosti, ktoré sa im ponúkajú na úrovni EÚ. Účinky týchto reforiem sa prejavia až o nejaký čas a čím viac sa budú tieto reformy odkladať, tým dlhšie jednotlivé ekonomiky nebudú v oblasti rastu naplňovať svoj potenciál. Členské štáty sa vyzývajú, aby účinne využívali nástroje, ktoré sú k dispozícii na úrovni EÚ, napríklad európske štrukturálne a investičné fondy, program na podporu štrukturálnych reforiem (keď ho spoluzákonodarcovia schvália) a Investičný plán pre Európu. Komisia je pripravená podľa potreby pomôcť. Komisia bude naďalej pokračovať v konštruktívnom dialógu s Európskym parlamentom a Radou, aby zabezpečila rýchly pokrok pri prioritných iniciatívach na úrovni EÚ.

Pred uverejnením národných programov a odporúčaní pre jednotlivé krajiny, ku ktorému dôjde nasledujúcu jar, Komisia takisto zintenzívni dialóg s členskými štátmi. Tento dialóg by mal vychádzať zo spoločného chápania úspešnej realizácie reforiem a ich postupnosti, pričom by sa pri ňom mal brať ohľad na krátkodobé a strednodobé vplyvy a distribučné náklady a prínosy. Po zverejnení správ jednotlivých krajín v priebehu zimy bude Komisia pokračovať v diskusiách s členskými štátmi prostredníctvom rôznych kanálov vrátane osobitných návštev na politickej úrovni pod vedením príslušného podpredsedu. Členské štáty budú mať tiež možnosť poskytnúť spätnú väzbu k analýze Komisie, a to počas druhého kola dvojstranných stretnutí, v národných programoch reforiem, ako aj v programoch stability a konvergenčných programoch. Pri všetkých týchto kontaktoch bude Komisia klať veľký dôraz na vykonávanie odporúčaní pre jednotlivé krajiny prijatých Radou.

V súvislosti s prípravou národných programov sa v príslušnom oznámení vyzýva na to, aby výraznejšiu úlohu prevzali národné parlamenty a aby boli väčšmi zapojení sociálni partneri. Ak budú parlamenty a sociálni partneri zapojení do prípravy týchto programov, budú cítiť väčšiu zodpovednosť za ich realizáciu a budú reformy väčšmi podporovať; Komisia je pripravená napomôcť kontaktom na všetkých úrovniach.

²⁶ COM(2014) 215.